

Lesekommisjonens møte 8.juni 2026

Leseopplæring for elever med behov for tegnspråk,
punktskrift og ASK
- særskilte utfordringer

Kjersti Gurrich, Nina Skau Høksnes, Bjørg Sissel Hoëm og Anette Holdhus,
seniorrådgivere i Statped

- Illustrasjon: en bokstavsliste fra en lesebok

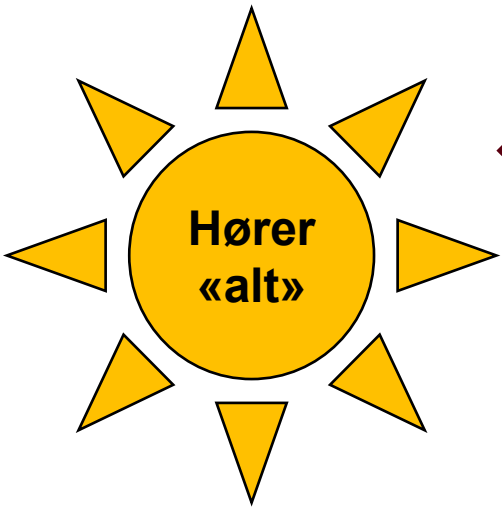

Leseopplæring for tegnspråklige elever - særskilte utfordringer

Kjersti Gurrich og Nina Skau Høksnes, seniorrådgivere i Statped

Å ha nedsatt hørsel

En usynlig kommunikasjons- og informasjonsvanske.

Hvor mye eleven hører er situasjonsbetinget og varierer med aktivitet, dagsform og gjennom dagen.

Eleven bruker mye krefter på å høre!

Hvordan kan du vite om du har hørt alt, eller om du har hørt det riktig?

Elever med nedsatt hørsel og leseopplæring

- Hovedutfordring: tilgang til språklyder
- Begrenset teknisk, fysisk og pedagogisk tilrettelegging i klasserommet
 - Optimale lytteforhold bedrer muligheten til å diskriminere språklydene
- Begrenset tilgang til språklyder, selv med høreapparat eller CI
 - Å begripe begreper
 - Å lytte forskjellen på homonymer og homofoner
 - Å få tilgang til norsk språkets struktur, prosodi og grammatikk via lyd – skolen bør systematisk bygge et stillas (Fiksdal, 2009)
- Språket må læres!

Tegnspråklige elever og leseopplæring

- **Hovedutfordring:**
- Elevgruppen kan ha større grad av tilgang til språklyder
- Manglende tilgang til tegnspråk
 - I barnehagen, hjemme og på skolen
 - Kan gi konsekvenser for leseopplæringen
- Opplæring i faget norsk tegnspråk
 - Opplæringsloven § 3-4
 - En rettighet som utløses av å ha nedsatt hørsel og er foreldrenes valg

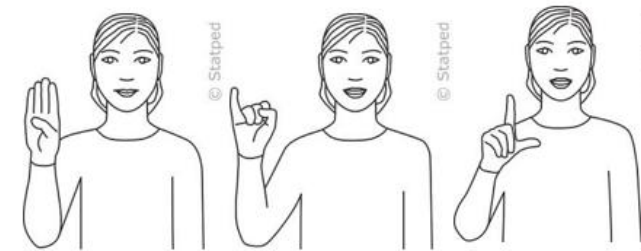

Læreplanverket legger opp til tett samarbeid mellom fagene

Undervisning - metode

- Forberede lesing – på tegnspråk:
 - Reflektere sammen,
 - Presentere begreper, snakke om betydning
 - Få kjennskap til tegn, fingerstaving og munnbevegelse
 - Gjenfortelle/fortelle teksten på tegnspråk
- Forberede lesing – på norsk (med støtte i tegnspråk)
 - Lese nye ord i teksten; fingerstave med rytme og lydere/munnbevegelse
 - Snakke om betydning, form og bruk
- Blir lest for/ lese tekst

God leseopplæring til tegnspråklige elever krever:

- Tegnspråkferdigheter
 - Tegnspråkfaglig kompetanse
 - Pedagogisk kompetanse
 - Kunnskap om nedsatt hørsel, lesing og leseutvikling
-
- Å se fagene i sammenheng

Råd til Lesekommisjonen

- Gi familien tidlig tilgang til å lære tegnspråk
 - Statped gir kurs i norsk tegnspråk til foreldre og søsken
- Gi læreren mulighet for profesjonsfaglig felleskap
 - Tegnspråklærer er ofte «den ene» i kommunen
 - Statped har nettverk for lærere til deltidselever

Råd til Lesekommisjonen

- Gi tilgang til ressurser:
 - til utdanning og til ansettelse av lærere
 - til utvikling av kartleggingsprøver i norsk for tegnspråklige elever og i norsk tegnspråk
 - til læremidler og litteratur på tegnspråk (video)
- Gi råd til lærerutdanningene
 - Lærerutdanningene bør gi utdanning i fagene:
 - norsk tegnspråk
 - norsk for elever med tegnspråk

Kilder

- Fiksdal, Bodil og Nervik, Eli (2009), Lese- og skriveopplæring for elever med hørselstap, Statped's skriftserie nr 76
- Knoors, Harry og Marschark, Mark (2018), Evidence- Based Practices in deaf Education
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/statp/detail.action?docID=5494466>
- [veiene-til-en-god-bimodal-tospraklighet.pdf](#)
- [Kort om norsk tegnspråk og norsk for elever med tegnspråk | udir.no](#)

Leseopplæring for elever med behov for ASK - særskilte utfordringer

Bjørg Sissel Hoëm, Seniorrådgiver i Statped

Avdeling for Alternativ og supplerende kommunikasjon, ASK

ASK-språklige og lese- og skriveferdigheter

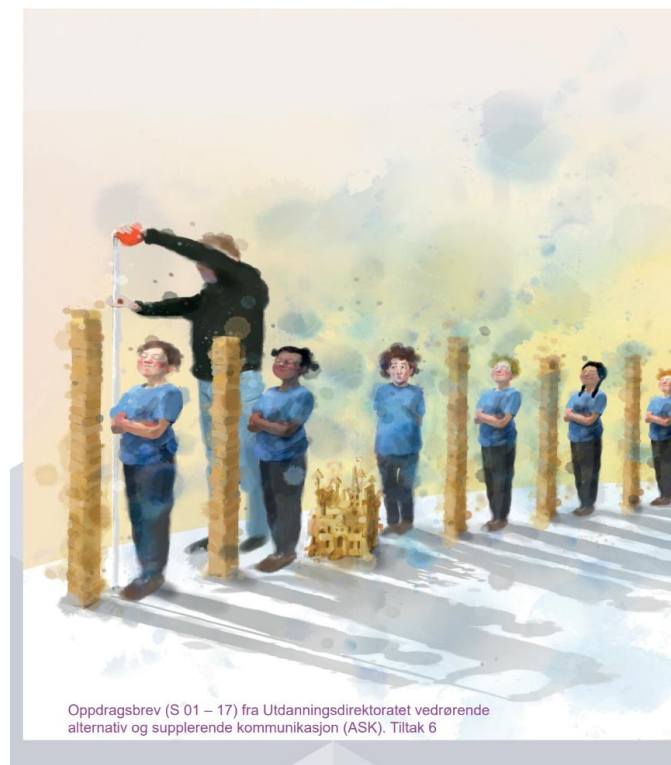
Forskning viser at ASK-språklige, på tross av manglende tale, kan lære seg å lese- og skrive.

(Light &McNaughton, 2009a, 2009b, Machialicek et al., 2010, Mandak, Light & Boyle, 2018, i Light & McNaughton, 2020)

Å kunne skrive – en mer presis og uavhengig kommunikasjonsform.

«Hvorfor kan jeg ikke få bruke hodet?»

Rapport om eksamen, obligatoriske prøver og vurdering for elever med behov for ASK

Oppdragsbrev (S 01 – 17) fra Utdanningsdirektoratet vedrørende alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK). Tiltak 6

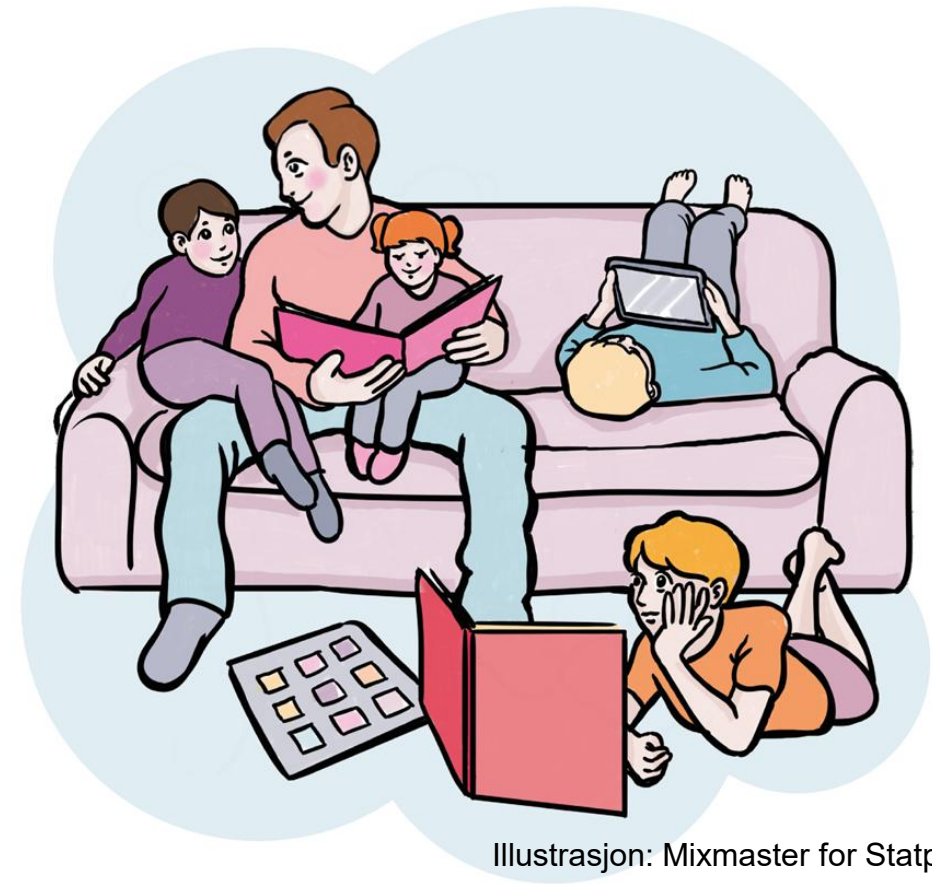
ASK-språklige og lese- og skriveferdigheter

Estimert at 90% av ASK-språklige går inn i voksenlivet uten funksjonelle lese- og skriveferdigheter.

(Ericson & Geist, 2026; Foley & Wolter, 2010 i Skogdal og Karlsen, 2026)

«Elever som ikke har et funksjonelt talespråk er underrepresentert i leseforskning»

(Ahlgrim-Delzell mfl., 2016 i Bilet-Mossige, m.fl., 2026)

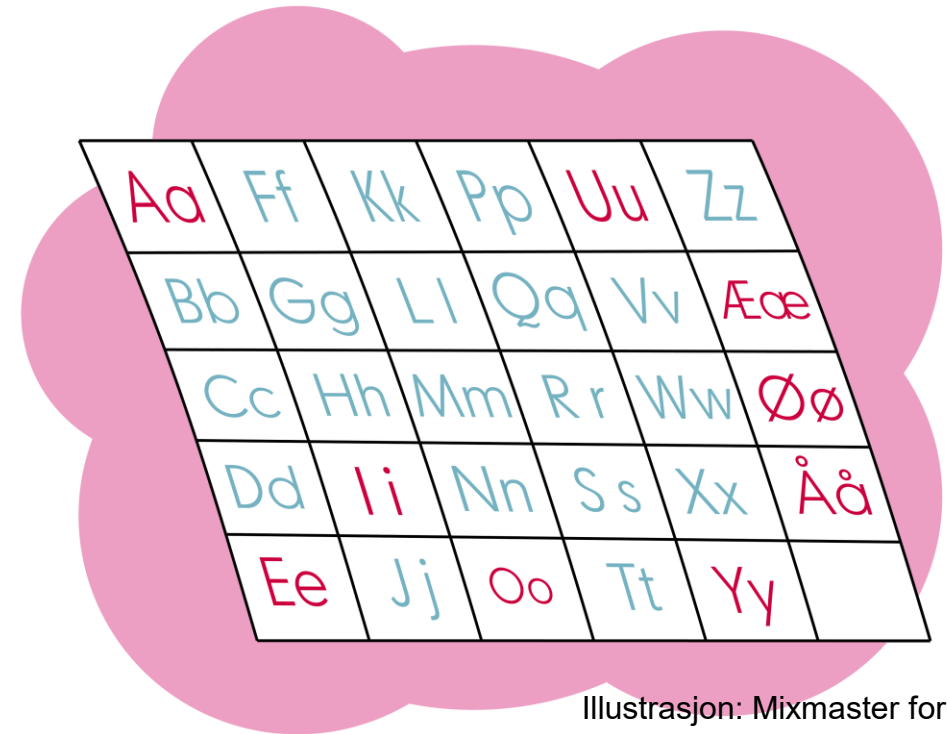

Illustrasjon: Mixmaster for Statped

Særskilte utfordringer

Manglende eller begrensede muligheter for å uttale bokstav- og språklyder

(Light & McNaughton, 2020)

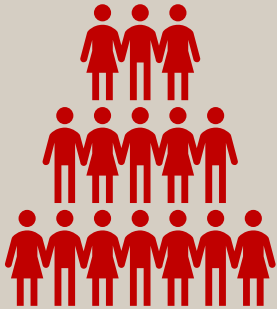

Illustrasjon: Mixmaster for Statped

Heterogen gruppe - mulige tillegg utfordringer knyttet til

Mellom 500-600 barn og elever med behov for ASK i hvert årskull.

Udir

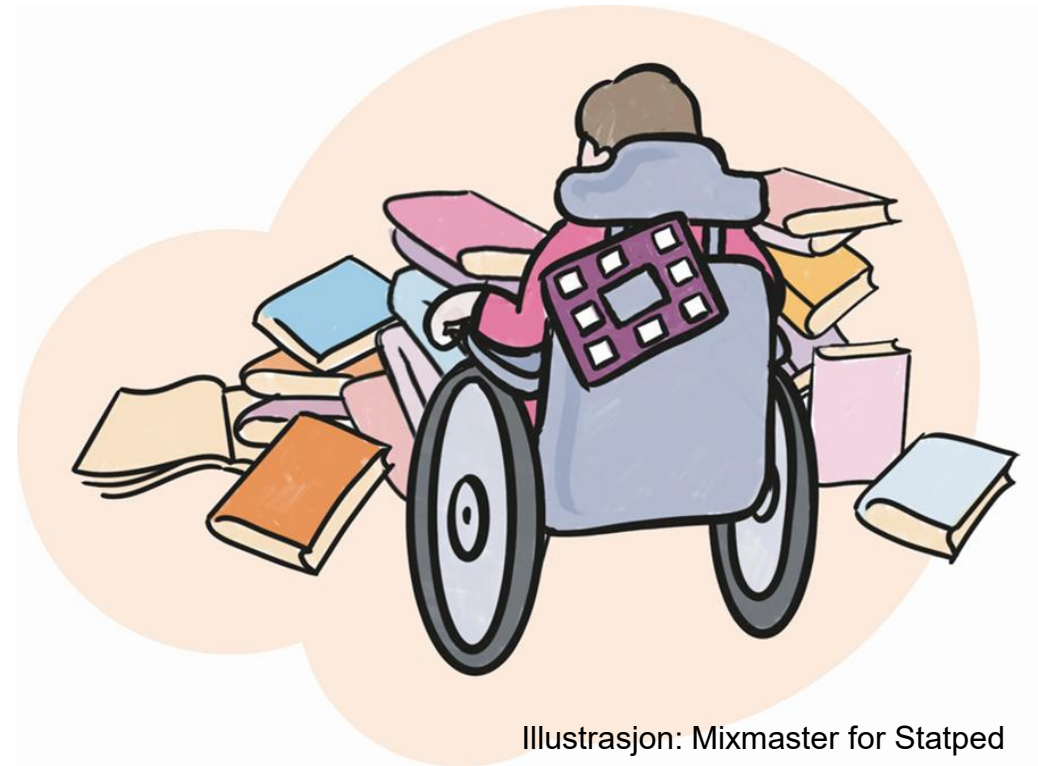
- syn
- hørsel
- motorikk
- kognisjon
- språkvansker
- begrenset erfaring og manglende kunnskap om verden
- manglende motivasjon

(Light & McNaughton, 2020)

Fysiske og funksjonelle faktorer i miljøet

- Sjeldnere tilgang til bøker og betydelig mindre tilgang til skrivemateriell enn jevnaldrende
 - Mister muligheten for utforskning i lek
- Mindre tid til leseaktiviteter hjemme
- Eneundervisning og spesialklasser kan medføre lave forventninger og færre muligheter til å lære å lese

(Light & McNaughton, 2020)

Illustrasjon: Mixmaster for Statped

Å bli lest for - betydning for senere leseferdigheter

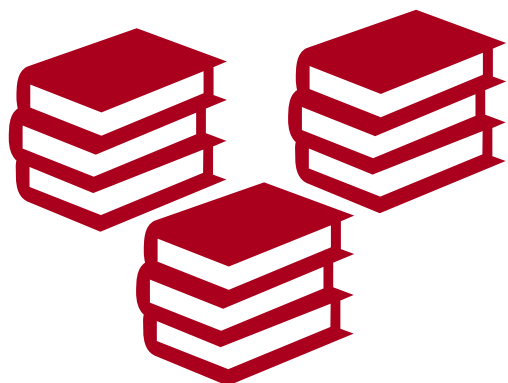
- Typisk utviklede barn velger som regel bøker selv
- Når ASK-språklige blir lest for, velger som regel den voksne bok, og de velger som regel forskjellige bøker hver gang
- Konsekvens:
 - lesingen ivaretar ikke barnas behov og interesser
 - uten gjentatt lesing av samme bok, får barna begrensede muligheter for å delta aktivt

(Light & McNaughton, 2020)

Bøker som interesserer og motiverer

ASK-språklige bør ha:

- mulighet til å velge bøker selv
- tilgang på tilstrekkelig antall bøker tilpasset interesse, alder og utviklingsnivå for å skape motivasjon og interesse for lesing

I denne sammenheng etterlyser vi også, som Arne Svingen, barne- og ungdomsbøker som kan være en god inngang til litteratur.

Sosiale faktorer

- Voksne dominerer i leseaktiviteten
 - den ASK-språklige får begrensede eller ingen mulighet til å delta
- Manglende tilgang til ASK i leseaktiviteten
 - gir begrenset eller ingen mulighet til å kommunisere

(Light & McNaughton, 2020)

Illustrasjon: Mixmaster for Statped

Retten til bruk av ASK i barnehage og skole

Barnehageloven § 39, og opplæringsloven § 11-12 og § 19-7

ASK-språklige barn og elever skal ha tilgang til og kunne bruke sin kommunikasjonsform

Grafiske symbol i bildebøker - Statped

[Ole og Mia | statped.no](https://statped.no) her kan man velge tegn-til-tale eller grafiske symboler

ASK-språklige skal lære å lese tekst

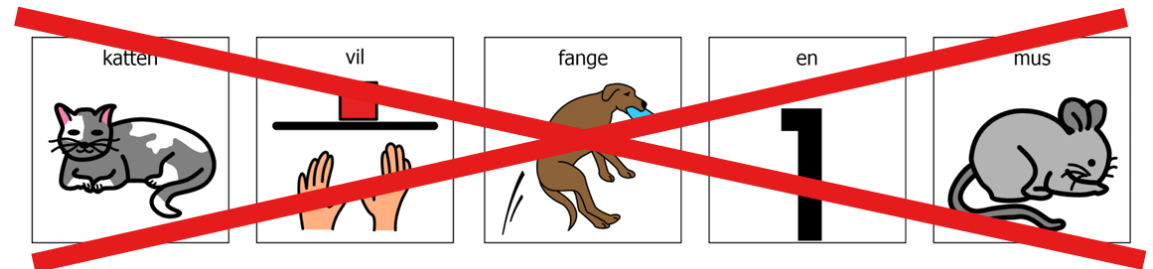

Illustrasjonen er KI generert

Illustrasjonen er KI generert

Katten vil fange en mus.

Erickson & Koppenhaver (2019)

Språklige faktorer

- Typisk leseutvikling er basert på talespråklige ferdigheter barn utvikler tidlig i livet
- ASK-språklige barn/elever
 - får for sent tilgang på egnet kommunikasjonsform
 - erfarer sjelden sin kommunikasjonsform i bruk

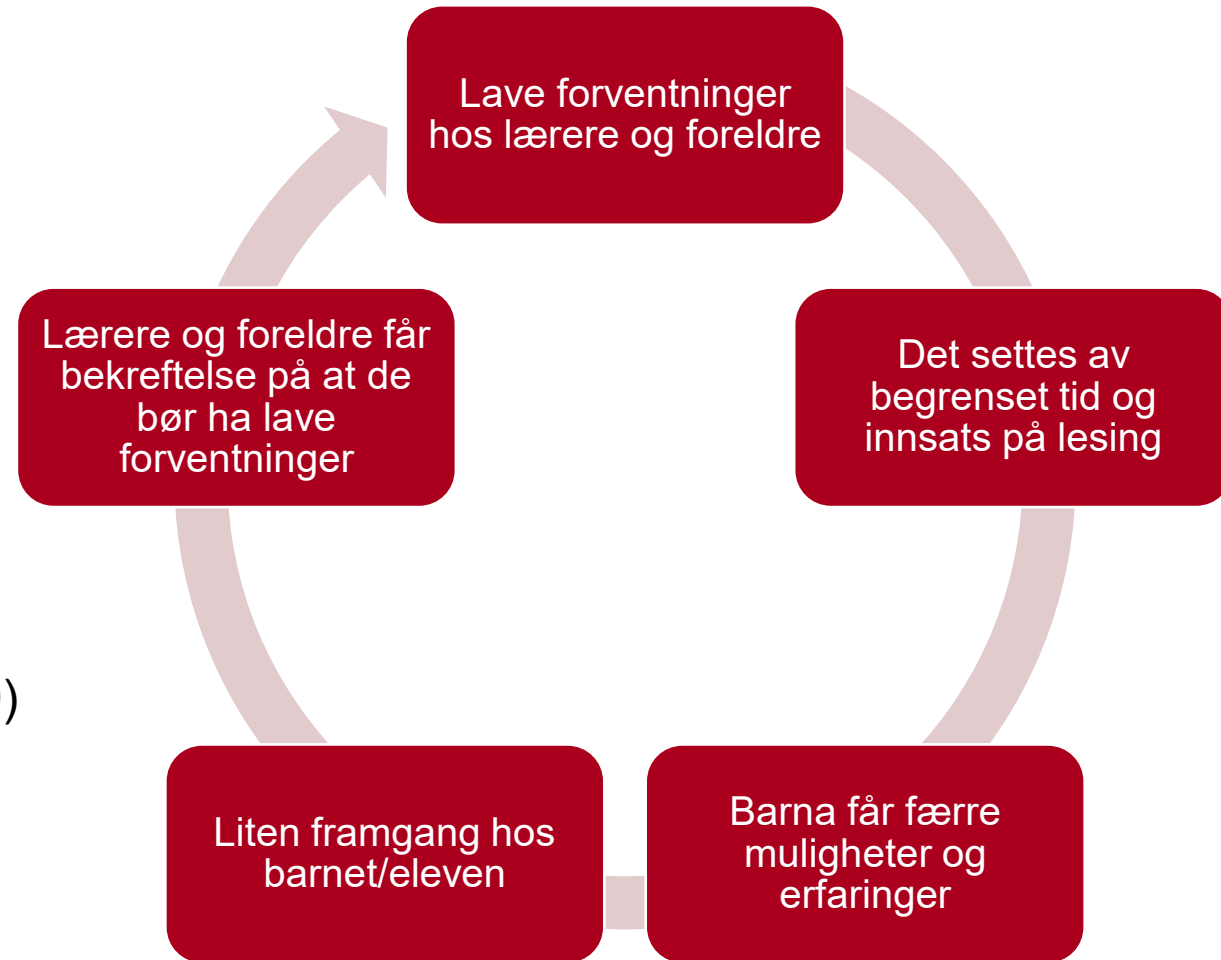
(Light & McNaughton, 2020)

Kulturelle faktorer

Lærere og foreldre kan:

- ha lave forventninger
- vurdere lese- og skriveferdigheter som mindre viktige enn andre ferdigheter

(Light & McNaughton, 2020)

Faktorer knyttet til opplæring

- Mangel på forskningsbaserte effektive metoder for lese- og skriveopplæring som er tilpasset personer med begrenset eller ingen tale

(Light & McNaughton, 2020)

Vår erfaring er at lærere strever med å gi ASK-språklige opplæring i lesing og skriving

Illustrasjonen er KI generert

Lesing og skriving for ASK språklige i Norge

[Lesing og skriving for ASK-språklige personer | Fagbokforlaget](#)

Line Britt Ulriksen :

[Early Reading Development in Students with Intellectual Disabilities Using Augmentative and Alternative Communication: A Multidimensional Perspective - Nasjonalt vitenarkiv](#)

Appen ALL [Accessible Literacy Learning | Kunnskapsbanken](#)

Råd: Helhetlig tilnærming i leseopplæringen

«En helhetlig Literacy-tilnærming passer godt til arbeid i inkluderende læringsmiljø.»

(Ericson, 2017 i Skogdal, Karlsen og Danielsen 2026, s.31)

ASK-språklige bør tidlig få

- god støtte i sin språkutvikling og bruk av ASK
- tilgang til og muligheter for deltakelse i både lese- og skriveaktiviteter som grunnlag for å kunne lære å lese og skrive

ASK-språklige må møtes av personer som har forventninger til og tro på deres muligheter!

Kilder

- Ericson, K.A & Koppenhaver D.A. *Comprehensive Literacy for All* (2019). Brookers Publishing Co
- Light, J. & McNaughton, D. (2020). *Literacy Intervention for Individuals with Complex Communication Needs*. I: D.R. Beukelman & J.C. Light (red.), *Augmentative & Alternative Communication: Supporting Children & Adults with Complex Communication Needs*. Baltimore, Md.: Paul Brookers Pub. Co.
- Marthe Bilet-Mosigge, Line Britt Ulriksen og Anders Nordahl-Hansen (2026). *Tidlig leseopplæring for ASK-språklige elever med intellektuelle utviklingsforstyrrelser*. i: Skogdal og Karlsen (red.), *Lesing og skriving for ASK-språklige personer – tekstopplevelse og tekstkompetanse for alle*. Fagbokforlaget.
- Skogdal og Karlsen (red.) (2026), *Lesing og skriving for ASK-språklige personer – tekstopplevelse og tekstkompetanse for alle*. Fagbokforlaget
- Skogdal, Karlsen og Danielsen (2026). *Tekstopplevelser og tekstkompetanse- fra vugge til godt voksen* i: Skogdal og Karlsen (red.), *Lesing og skriving for ASK-språklige personer – tekstopplevelse og tekstkompetanse for alle*. Fagbokforlaget.
- Utdanningsdirektoratet. (2026, 05.29) [Alternativ og supplerende kommunikasjon \(ASK\) | udir.no](#)
- Statped sin nettside om ASK og Literacy: [Literacy - Statped](#)
- Artikkel om [Literacy for alle! | Kunnskapsbanken](#) skrevet av rådgivere i Statped

Leseopplæring for elever som bruker punktskrift - særskilte utfordringer

Anette Holdhus, Seniorrådgiver i Statped

Avdeling for synsnedsettelse

Punktskrift og leseglede

Punktskrift er gøy! Men for å forstå det, trenger barn og unge:

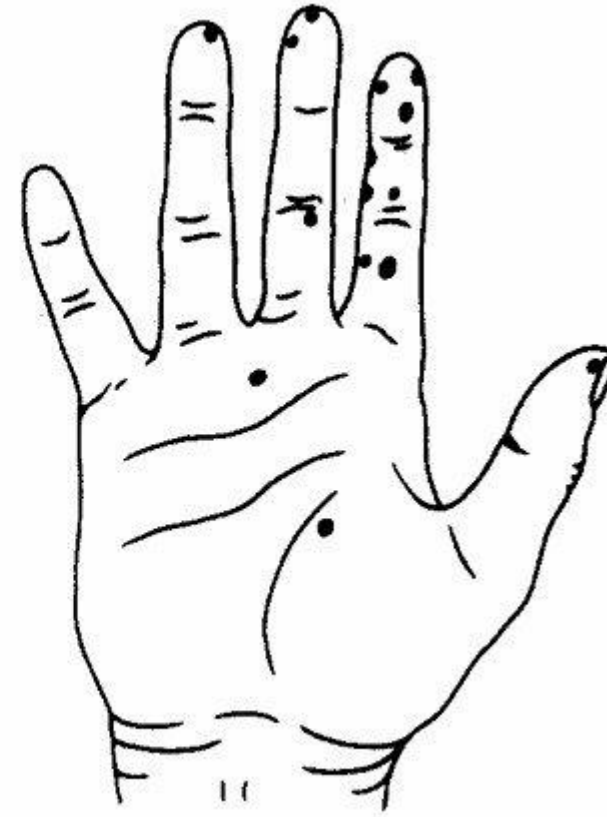
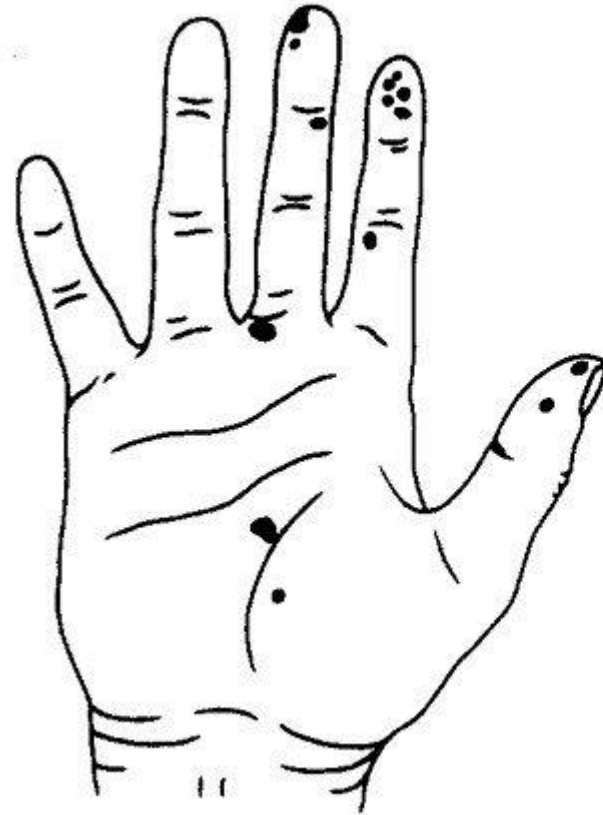
- Å møte punktskrift rundt seg!
- Tidlig og systematisk tilgang til punktskrift og taktile erfaringer.

Elever har også rettigheter etter Opplæringslova §§3-5 og 6-4

Punktskrift- lese og skriveferdigheter

- Taktilsansen kan bare ha fokus ett sted av gangen.
- Informasjonen settes sammen del for del til en helhet for å få oversikt. Dette krever tilstrekkelig med tid.
- Høy lesehastighet – er rundt 110 ord i minuttet

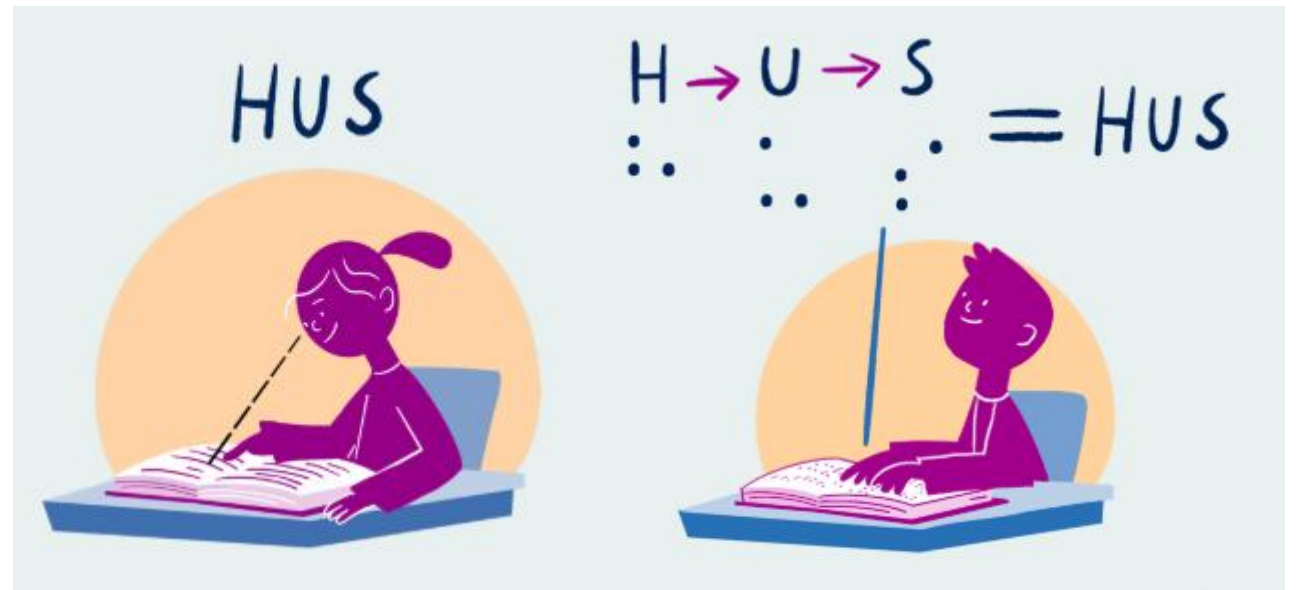
Ulikheter mellom punktskrift og håndskrift

- Barn og unge som skriver punktskrift må planlegge hvert tegn som en hel struktur før det skrives
- Punktskrift skiller seg fra håndskrift fordi man ikke former bokstavene på samme måte som de leses
- Man må sjekke underveis hva som er skrevet
- Krever godt samarbeid mellom fingrene og hendene, og kraft, koordinasjon og rytme

Likheter og ulikheter mellom taktil og visuell leseopplæring

- Felles for all lesing: Leseren tolker tegn og lyder, og setter dem sammen til mening.
- Ulikhetene ligger i bruk av sansene og tempoet.
- Visuell lesing: Rask oversikt og samtidighet i oppfatning av helhet og detaljer.
- Taktil lesing: Sekvensiell og detaljfokusert.

System og individ- hva trengs for å lykkes?

- Synspedagogisk kompetanse lokalt
- Leselystprosjekter som favner alle
- Individuell tilrettelegging

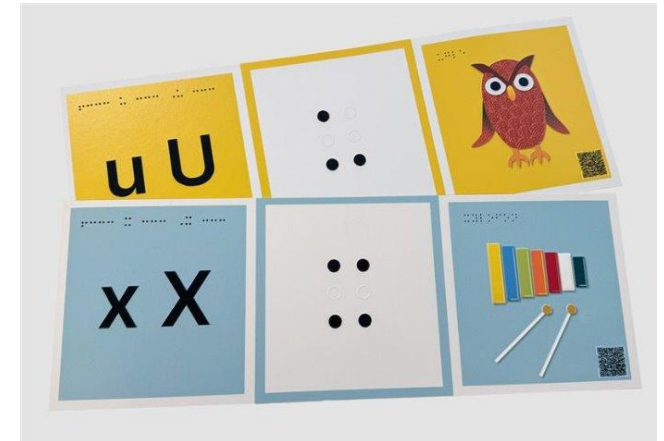
Høytlesing er mer enn aktiv lytting!

- Mange bøker finnes ikke taktilt
 - Tibi produserer 1-2 nye følebøker i året
 - Lite utvalg
 - Gjenspeiler ikke alltid det barnegruppa er opptatt av i øyeblikket
- Taktil lesing gir:
 - Bedre lese- og begrepsforståelse
 - Skaper nysgjerrige og aktive lesere

Punktskriftlesing på skolen og hjemme

- I klasserommet:
 - Punktskriftopplæring side om side med visuell lesing
- Eksempel:
 - Hele skolen leser punktskrift (Kaldfjord skole)
- Bøker kan lånes til hjemmet gjennom Tibi
 - Har tilgang til stort utvalg med syntetisk tale og på papir uten taktile illustrasjoner
 - Kan foresatte nok punktskrift?
 - Hva finnes på skolebibliotekene?
 - Og hva med bøker i gave?

Har punktskrift på timeplanen: – Et supert eksempel på inkludering i praksis

For halvannet år siden fikk skolen én elev som bruker punktskrift. Da bestemte de at alle skal bli kjent med skriftspråket.

Gjennom ulike leker, spill og oppgaver lærer elevene punktskrift.
FOTO: REBEKKA ELLINGSEN / NRK

[Rebekka Ellingsen](#)
Journalist

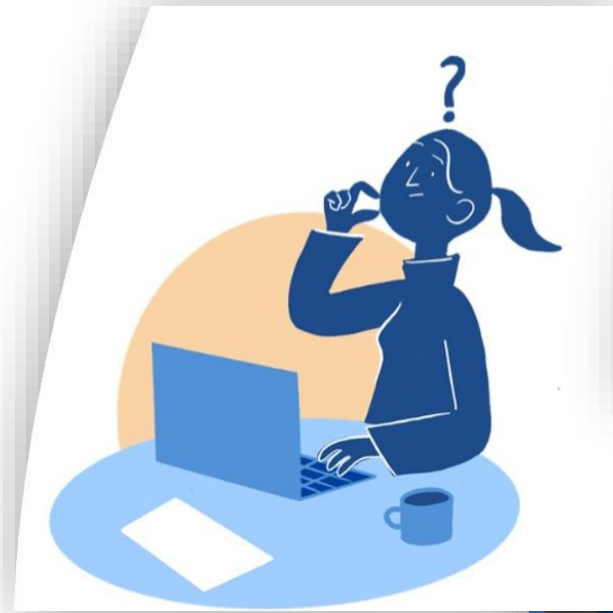
[Marita Andersen](#)
Journalist

Vi rapporterer fra Tromsø
Publisert 25. jan. 2025 kl. 11:39

🕒
Artikkelen er mer enn ett år gammel.

Utfordringer

- Lite forskning
- Behov for kartlegging
- Behov for tekniske hjelpemidler i barnehage og klasserommet

Råd til lesekommisjonen

- Mer punktskrift- på en inspirerende måte!
- Kunnskap og kompetanse på system- og individnivå slik at vi får tidlig og systematisk opplæring!
- Mer litteratur- lett tilgjengelig!

Kilder

- Kamei-Hannan, C., & Ricci, L. A. (2015). *Reading connections: Strategies for teaching students with visual impairments*. APH Press
- Wall Emerson, R. S., Holbrook, M. C., & D'Andrea, F. M. (2009). Acquisition of literacy skills by young children who are blind: Results from the ABC Braille Study. *Journal of Visual Impairment & Blindness*
- [Følebøker – Tibi Om følebøker](#)
- [Når barnet har nedsatt syn eller hørsel - Statped](#)
- [Hele skolen lærer seg punktskrift – NRK Troms og Finnmark](#)

Råd til Lesekommisjonen om tegnspråk, ASK og punktskrift

- Det er behov for mer kompetanse om flerspråklige barn og unge som bruker punktskrift, ASK og tegnspråk i leseopplæringen.
- Lærerutdanningene bør gi studenter kunnskap om lese- og skriveopplæring for elever som snakker tegnspråk, bruker ASK og punktskrift.
- Ansatte i barnehage og skole bør ha kompetanse på lese- og skriveopplæring for elever som bruker ASK, punktskrift og som snakker tegnspråk.
- Foresatte trenger informasjon om hvordan gi mange og gode erfaringer med skriving og lesing.
- Litteratur bør være mer tilgjengelig og i naturlig bruk med ASK, punktskrift og på tegnspråk.

